

Tim Holappa & Pernilla Leviner

Fattigdom, social barnavård och barns rättigheter

– en rättsvetenskaplig analys

Poverty, child protection and rights – a legal analysis

According to the UN Convention on the Rights of the Child, children have the right to a standard of living adequate for their development. The responsibility to realise this lies primarily with parents, but states have a duty to support parents and an ultimate responsibility to protect children from harm. Yet, studies show that children in Sweden are affected by economic vulnerability, and that the right to financial support is conditional, leading to a risk that children's needs are not being met. This article looks at how the social services in Sweden should deal with child poverty. From a legal perspective, it examines what applies in situations where children do not have their basic needs met and where parents are not granted financial support. An important question is whether there are legal prerequisites to take children into care in such situations. It is shown that there are no explicit legal provisions legitimising taking children into care solely on the basis of poverty. Further, case law of the European Court of Human Rights, and statements from the UN Committee on the Rights of the Child, indicate that taking children into care because of poverty is a disproportionate restriction of children's rights. However, the national legal framework is unclear. Children are to be protected from harm, but parents who do not meet the conditions set out by the social services are denied financial support. Overall, this means that there is a risk that children will be taken into care as a result of poverty, even though the needs could be met through financial support. The article discusses the need for legal clarifications and reforms in order to better protect children's needs and rights.

Keywords: child poverty; child protection; child welfare; children's rights

Tim Holappa är doktor i offentlig rätt och postdoktor vid Institutionen för fastigheter och byggnad, KTH, Kungliga Tekniska högskolan.

Pernilla Leviner är professor i offentlig rätt vid Juridiska institutionen, Stockholms universitet.

Kontakt: tholappa@kth.se

Inledning¹

Bakgrund och problemformulering

Barn och unga har rätt till såväl skälig levnadsstandard som skydd från att fara illa. Det är i första hand föräldrar i deras roll som vårdnadshavare som har ansvaret för barns livsvillkor,² men samhället har också ett ansvar för att se till att barns behov och rättigheter förverkligas och tillgodoses. I Sverige ligger det yttersta samhällseliga ansvaret för att enskilda, såväl vuxna som barn, får det stöd och den hjälp som de behöver hos den kommunala socialtjänsten. Undersökningar visar samtidigt otvetydigt att barnfattigdom är ett problem i Sverige i dag.³

I den här artikeln behandlas den rättsliga regleringen av samhällets yttersta skyddsnet i Sverige med fokus på hur barnfattigdom ska hanteras av socialtjänsten. Mer specifikt undersöks vad som gäller i en situation där barn riskerar att inte få sina grundläggande behov tillgodosedda i sina hemmiljöer till följd av fattigdom och där familjer enligt gällande bestämmelser i och rådande tolkning av de krav och villkor som ställs upp i socialtjänstlagen (2001:453) inte har rätt till ekonomiskt bistånd. I en sådan situation väcks frågor om vilket ansvar landets kommunala socialtjänster, som utgör samhällets yttersta skyddsnet, har för barns levnadsstandard. Kan eller ska barn omhändertas och placeras utanför hemmet inom ramen för den sociala barnvården för att inte drabbas av de risker för hälsa och utveckling som forskning på gruppnivå visar att fattigdom kan leda till, eller finns det rättsliga krav på att samhället på andra sätt förhindrar att barn lever i ekonomisk utsatthet?

Grundtanken bakom regleringen av socialtjänstens ansvar för barns livsförhållanden är att stöd och hjälp ska ges i samråd med och med samtycke av vårdnadshavare och barn och unga som fyllt 15 år.⁴ Om omständigheterna i barns liv är allvarliga har dock socialtjänsten befogenhet att ingripa utan samtycke, men sådana tvångsinsgripanden ska så långt som möjligt undvikas. Socialtjänsten ska i första hand alltså, genom ekonomiskt och annat stöd, stötta enskilda både ekonomiskt och på andra sätt

1 Studien ingår i forskningsprojektet Barnets färd genom den sociala barnvården, finansierat av Forte, för vilket etik tillstånd beviljats av Etikprövningsmyndigheten (dnr 2021-01535 samt 2023-07727-02). Tack till de anonyma granskarna samt Stefan Wiklund och David Pålsson för synpunkter och kommentarer på ett tidigare utkast av artikeln.

2 Med barn avses i artikeln i enlighet med såväl svensk nationell rätt som FN:s barnkonvention individer under 18 år. I texten används både begreppet förälder och vårdnadshavare, vilket ofta är samma personer och därmed synonymt. Det bör dock noteras att rättigheter och skyldigheter skiljer sig åt beroende på om en person är förälder eller vårdnadshavare. Visserligen har både den som "bara" är förälder och den som är vårdnadshavare försörjningsansvar för barn, men det är vårdnadshavare som har det rättsliga ansvaret för att barns behov tillgodoses samt bestämmanderätten över barn.

3 Fattigdom är ett omdiskuterat begrepp som med avseende på användningen i den här artikeln diskuteras och definieras något närmare nedan.

4 Enligt 11 kap. 10 § socialtjänstlagen har barn talerätt från det att de fyllt 15 år.

till ett självständigt och värdigt liv. Ekonomiskt bistånd beviljas dock inte kravlöst och det ges inte heller direkt till barn, utan kommer barn till godo via deras vårdnadshavare som måste leva upp till de krav som ställs. Det innefattar exempelvis att stå till arbetsmarknadens förfogande genom att vara inskriven hos arbetsförmedlingen och söka jobb.

Tidigare studier har uppmärksammat att det är problematiskt ur ett barnrättsperspektiv att välfärden villkoras för barn genom krav om att exempelvis stå till arbetsmarknadens förfogande, riktade mot barns föräldrar, och att dessa kan vara orimliga och oproportionerliga ur ett barnrättsperspektiv (Holappa & Leviner, 2022). Det har också uppmärksammat att det finns en tendens att barn "familiariseras" genom att ekonomiskt bistånd ses som en hushållscentrerad insats och att barn inte ses som självständiga rättighetsbärare med egna specifika behov (Näsman, 2019; Fernqvist m.fl., 2020, s. 211 ff.). Till detta kommer att vissa grupper av barn, på grund av deras egna och deras föräldrars migrationsrättsliga status, i princip helt utestängs från möjligheten att få ekonomiskt bistånd. Det gäller barn och barnfamiljer som lever utan tillstånd i Sverige (ofta kallat papperslösa) som inte har en tydlig rätt till ekonomiskt bistånd (HFD 2017 ref. 33; Kjellbom & Lundberg, 2018; Holappa, 2020).

Att barns tillgång till välfärden på detta sätt begränsas och villkoras kan övergripande ifrågasättas utifrån att barnkonventionen innehåller en rätt för *alla* barn i Sverige utan åtskillnad av något slag till den levnadsstandard som behövs för barnets utveckling. Problematiken är särskilt påtaglig när det rapporteras om att många barn lever i fattigdom i Sverige och att barn därmed riskerar att drabbas av de negativa konsekvenser som ekonomisk utsatthet kan leda till.⁵ Det är viktigt att notera att begreppet fattigdom i sig är omdiskuterat och inte helt enkelt att fånga då många faktorer inverkar. Ofta används begreppen *absolut* och *relativ* fattigdom för att beskriva olika typer av ekonomisk utsatthet (se exempelvis Rädna barnen, 2021). Absoluta fattigdomsmått tar sikte på situationer när ett hushålls inkomster inte räcker till för att betala boende och nödvändiga utgifter (Rädna barnen, 2024). Relativa fattigdomsmått handlar i stället om hushållsinkomst i relation till inkomsten för befolkningen i övrigt (Fernqvist m.fl., 2020). I artikeln används fattigdom och ekonomisk utsatthet som samlingsbegrepp för att beskriva barn som lever i familjer med låga inkomster som kan innebära att deras grundläggande behov av mat, kläder, goda boendeförhållanden med mera inte tillgodoses. Att fattigdom drabbar barn i Sverige i dag råder det ingen tvekan om (Rädna barnen, 2024).

Av tidigare studier framgår att det finns ett tydligt samband mellan fattigdom och

⁵ Exempel på sådana konsekvenser är på kort sikt risk för social exkludering, skam och ökat ansvarstagande för barn och på lång sikt även ökad risk för sämre kognitiv utveckling, psykisk ohälsa och sämre skolresultat samt ökad risk för marginalisering, arbetslöshet och missbruk senare i livet (Pålsson & Wiklund, 2020).

den sociala barnvården (Socialstyrelsen, 2024). Detta tar sig bland annat uttryck genom att barn i socioekonomiskt utsatta familjer är överrepresenterade när det gäller frekvens av orosanmälningar och barnvårdsinsatser, inte minst i fråga om placeringar utanför hemmet (Lundström & Sallnäs, 2017, s. 228 ff.; Bywaters m.fl., 2016). Sambandet mellan fattigdom och den sociala barnvården är samtidigt komplext och det finns ofta samvariationer med exempelvis föräldrars psykiska hälsa, missbruk och våld i hemmet (Skinner m.fl., 2023). En bidragande faktor till överrepresentationen är troligen att fattiga familjer ofta är mer synliga för anmälningsskyldiga professionella, exempelvis socialsekreterare som arbetar med ekonomiskt bistånd (Pelton, 2015). Samtidigt framhålls i forskning att fattigdom kan vara sammankopplad med missförhållanden i hemmet, exempelvis i form av hemlöshet (Chandler m.fl., 2022; Fong, 2017), vilket förstås kan föranleda anmälningar och insatser. Mot denna bakgrund är det tydligt att barnfattigdom är en relevant aspekt att lyfta i forskningen om den sociala barnvården (Fong, 2017).

I ljuset av att barn drabbas av fattigdom i Sverige, att barns grundläggande behov riskerar att inte tillgodoses när ekonomiskt bistånd villkoras samt att barn i ekonomiskt utsatta familjer är överrepresenterade i den sociala barnvården väcks frågor om hur det sociala skydds nätet för att skydda barn från de problem som fattigdom kan leda till regleras och fungerar. Denna fråga står i fokus i artikeln.

Syfte och metod

Det övergripande syftet med den här artikeln är att analysera och problematisera socialtjänstens rättsligt reglerade ansvar att skydda barn från att fara illa till följd av de problem som fattigdom kan leda till. Fokus ligger på Sverige och socialtjänstens ansvar för barns livsvillkor när barnets behov av försörjning inte tillgodoses i hemmiljön och rätt till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen och rättspraxis inte föreligger. I artikeln analyseras om det finns rättsliga förutsättningar att i en sådan situation med tvång placera barn utanför hemmet eller om det tvärtom finns rättsliga argument för att barnfattigdom bör motverkas och att barns behov och rättigheter bör få en mer framträdande position i arbetet med ekonomiskt bistånd. Det sociala skydds nätet för barn och unga problematiseras utifrån om det är ett system som säkerställer att barn skyddas och får sina rättigheter tillgodosedda på ett proportionerligt sätt.

Undersökningen görs med bas i rättsvetenskaplig metod, vilket innebär att artikeln i första hand baseras på analys och problematisering av rättskällor av olika slag (se exempelvis Peczenik, 1995, s. 212 ff.). Analysen och problematiseringen görs utifrån ett barnrättsvetenskapligt perspektiv, vilket i den här artikeln innebär att barns rättigheter och behov sätts i centrum (Leviner, 2019; Vandenhole m.fl., 2015). Utgångspunkten i analysen tas i relevanta författningar – primärt socialtjänstlagen och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) – samt där-

till kopplade förarbeten. Därutöver analyseras domstolspraxis, främst från Högsta förvaltningsdomstolen, samt rättsvetenskaplig litteratur (doktrin).

Utöver nationella rättskällor studeras även barnkonventionen och uttalanden från FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) samt den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och praxis från den därmed sammankopplade europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen). Både barnkonventionen och Europakonventionen är folkrättsliga konventioner som Sverige undertecknat och ratificerat samt inkorporerat i svensk rätt, vilket innebär att de ska tillämpas som andra svenska lagar. FN:s barnrättskommitté har i uppgift att tolka barnkonventionen och följa upp efterlevnaden av konventionen. Kommitténs uttalanden är visserligen inte rättsligt bindande och dess ställning som rättskälla är omdiskuterad (Åhman, 2020; Leviner, 2024). Klart står dock att kommitténs uttalanden ger stöd för hur konventionens artiklar kan och bör tolkas och används här i analysen av hur konventionen bör förstås och tillämpas i Sverige. När det gäller Europadomstolen är detta en instans som har mandat att döma i mål om påstådda kränkningar av rättigheterna i Europakonventionen och dessa domar är bindande för konventionsstaterna som är parter i målet. Domstolens praxis är en viktig källa för hur rättigheterna i konventionen ska tolkas och tillämpas och de domar från Europadomstolen som analyseras och refereras till i artikeln har valts ut mot bakgrund av att de är centrala för att de innehåller relevanta uttalanden om hur särskilt artikel 8 ska tolkas och tillämpas i de frågor som behandlas.

Utöver detta rättsliga material inkluderas andra kunskapskällor, framför allt studier inom socialt arbete. Det rör sig om ett urval av såväl nationell som internationell forskning som berört de frågor som undersöks i artikeln. Någon heltäckande forskningsöversikt görs inte, utan dessa källor används för att sätta de rättsliga resonemangen och analysen i kontext samt för att resonera om hur de problem och behov som reglering och rättstillämpning har att hantera kan lösas rättsligt.

Analysen av rättskällorna är rättsdogmatiskt präglad genom att fokus i hög grad ligger på den gällande rätten, men innefattar även en problematisering av regleringen genom att otydligheter och luckor i rättskällorna identifieras (jfr Lavin, 1989; Hjertstedt, 2019). Därtill ligger analysen till grund för en diskussion om vilka rättsliga förändringar – både i fråga om tolkning av gällande rätt och rättsliga reformer – som skulle behövas för att realisera barns rättigheter när det gäller skydd från att fara illa, även på grund av föräldrars fattigdom. Förhoppningen är att artikeln ska bidra med fördjupad förståelse för den rättsliga grunden för socialt arbete med barn och barnfamiljer som lever i fattigdom. Ytterst kan artikeln ligga till grund för en diskussion om socialtjänstens förutsättningar att skapa goda livsförhållanden för barn och hur barn kan skyddas från de negativa konsekvenser som fattigdom riskerar att leda till.

Barns rättigheter och statens ansvar att motverka att barn far illa på grund av fattigdom

Ansvar att motverka fattigdom och diskriminering samt att beakta barns bästa

Svenska myndigheter har ett ansvar att se till att barns rättigheter förverkligas och tillgodoses. Barn har enligt bland annat barnkonventionen rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets utveckling (artikel 27) och rätt till skydd från att fara illa (artikel 19). Därtill har Europadomstolen uttalat att Europakonventionens artikel 2 och 3, som stadgar var och ens rätt till liv samt förbud mot tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, innefattar en positiv förpliktelse att skydda barn från att fara allvarligt illa (Z m.fl. mot Förenade Konungariket; E m.fl. mot Förenade Konungariket). Rätten till skydd från att fara illa preciseras därutöver också i barnkonventionens artikel 19 genom krav på att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård.

FN:s barnrättskommitté har avseende barns rätt till skydd bland annat pekat på att staterna behöver vidta proaktiva åtgärder för att reducera riskfaktorer som barn kan komma att drabbas av. Exempel på en sådan riskfaktor är enligt kommittén missbruk och psykisk ohälsa, men även fattigdom. Mot bakgrund av att barn som lever i socioekonomiskt svaga familjer löper högre risk att fara illa har därför kommittén rekommenderat staterna att tillhandahålla ekonomiskt och annat materiellt stöd till familjer för att staterna därigenom ska uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 19. Bland dessa åtgärder anges bland annat fattigdomsbekämpning, vilket inkluderar ekonomiskt och annat stöd till familjer i riskzon, samt andra viktiga åtgärder såsom tillhandahållande av bostäder (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2011, p. 72).

Barnrättskommitténs uttalande ligger i linje med barns rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets utveckling enligt artikel 27 barnkonventionen (Holappa, 2020). Av artikeln följer att det i första hand är barnets föräldrar i deras roll som vårdnadshavare, eller andra vuxna som är ansvariga för barnet, som har det primära ansvaret att säkerställa barnets rätt till skälig levnadsstandard. Konventionsstaterna är dock skyldiga att vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och ska vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostad. Viktigt att betona här är barnkonventionens artiklar 2 och 3 om den så kallade icke-diskrimineringsprincipen och barnets bästa. Icke-diskrimineringsprincipen innebär att varje

barn som vistas i ett land ska tillförsäkras rättigheterna i konventionen utan åtskillnad av något slag, exempelvis oavsett migrationsrättslig status (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2017). Principen om barnets bästa innebär att vad som är barns bästa ska såväl bedömas som beaktas, och ibland även vara avgörande, i alla åtgärder och beslut som rör barn, det vill säga bland annat i valet mellan olika utgångar i ett enskilt ärende. Vid bedömningen av vad som är barnets bästa ska alla rättigheter i konventionen beaktas, det vill säga såväl barnets rätt till skydd från att fara illa som rätt till skälig levnadsstandard (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2013).

I ljuset av FN:s barnrättskommittés uttalanden innebär dessa rättigheter att staterna bör vidta åtgärder för att motverka fattigdom, dels för att förverkliga barns rätt till skälig levnadsstandard, dels för att fattigdom är en riskfaktor för att barn far illa. Barnrättskommitténs uttalanden har primärt riktat sig till staterna på en övergripande nivå och handlar om åtgärder i form av lagstiftning och stödprogram. Såväl barnkonventionen som Europakonventionen innehåller dock rättigheter som behöver beaktas i enskilda fall. Detta är tydligt, inte minst med tanke på att dessa konventioner har inkorporerats i svensk rätt, vilket innebär att rättigheterna i dem är direkt tillämpliga för domstolar och myndigheter som fattar beslut i enskilda ärenden.

Rätten till skydd för privat- och familjeliv – krav på proportionalitet i enskilda fall

Av Europakonventionens artikel 8 följer att var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv. Samma rättighet stadgas i barnkonventionens artikel 16, som i grunden kan sägas betona att barn har en självständig rätt till familjeliv som inte per automatik innebär samma ställningstaganden som för deras föräldrar. Europadomstolen har förtydligat den närmare innebörden av rätten till privat- och familjeliv för barn och föräldrar. Europadomstolen har bland annat betonat att relationen och umgänget mellan barn och föräldrar är ett fundamentalt element av rätten till familjeliv, vilket får till följd att tvångsomhändertaganden av barn är ett ingripande i föräldrars och barns rätt till familjeliv (W. v. the United Kingdom, p. 59; Strand Lobben and Others v. Norway, p. 202; Kutzner v. Germany, p. 58–60).

Ingripanden i rätten till privat- och familjeliv får enligt Europakonventionens artikel 8 ske av myndigheter under förutsättning att det sker med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska västånd, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Artikel 9 i barnkonventionen anger också att separation av barn och föräldrar bara får ske om det är nödvändigt, exempelvis vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas om var barnet ska bo. Bedömningen kan sägas handla om att

bestämma en gräns för ”hur dåligt barn får ha det” innan samhället ska ingripa, men också vilka positiva förpliktelser stater har för att stödja och skydda barn på ett proportionerligt sätt.

När det gäller fall som rör omhändertaganden av barn hänvisar Europadomstolen i sin praxis återkommande till barnkonventionen – som alla Europarådets stater har ratificerat (Sormunen, 2020, s. 756 ff.). Domstolen har uttalat att principen om barnets bästa innebär att barns intressen och behov ska ges särskild vikt i avvägningen mot föräldrars intressen om de är oförenliga (Jovanovic v. Sweden, p. 77; Gnahoré v. France, p. 59; Strand Lobben and Others v. Norway p. 204). Vidare har Europadomstolen framhållit att det generellt sett är det bästa för barnet att banden med föräldrarna upprätthålls, men när barnets bästa kräver det, kan rätten till familjeliv komma att inskränkas genom exempelvis omhändertaganden (Strand Lobben and Others v. Norway, p. 207).

Frågan om föräldrars ekonomiska situation och förutsättningarna för att omhändertarta barn på grund av fattigdom var föremål för prövning i Europadomstolens dom R.M.S v. Spanien. I målet hade mamman till en knappt fyraårig flicka hos de sociala myndigheterna ansökt om hjälp med ”arbete, mat och husrum”. Av domen framgår att mamman befann sig i en mycket ansträngd ekonomisk situation. De sociala myndigheterna blev vid ansökningstillfället oroliga för att barnet skulle fara illa och beslutade samma dag att omhändertarta flickan. Mamman beviljades visst umgänge med flickan.

Europadomstolen konstaterar i domen att flickan inte hade varit föremål för våld eller fysisk eller psykisk misshandel eller att det varit fråga om brister i flickans känslomässiga utveckling eller hälsoproblem. Omhändertagandet baserades i stället primärt på mammans ansträngda ekonomiska situation. Enligt domstolen skulle mammans ekonomiska situation ha kunnat avhjälpas med andra mindre ingripande medel än ett omhändertagande av flickan, som enligt domstolen ska vara sista utvägen när andra åtgärder inte är tillräckliga. De spanska myndigheterna borde således, enligt domstolen, ha övervägt andra åtgärder, exempelvis genom att hjälpa mamman att söka om ekonomiskt stöd, sociala bostäder osv. (R.M.S v. Spanien, p. 84–90). Sammanfattningsvis kom domstolen fram till att omhändertagandet av flickan endast på grund av mammans ekonomiska situation och avsaknaden av hänsyn till mammans förbättrade ekonomiska situation under tiden som följde innebar en oproportionerlig inskränkning av mammans rätt till respekt för sitt familjeliv enligt Europakonventionens artikel 8 Europakonventionen (R.M.S v. Spanien, p. 92–93).

Såväl Europadomstolens praxis som Barnrättskommitténs uttolkning och utveckling av barnkonventionens stadganden betonar att tvångsomhändertaganden av barn enbart på grund av fattigdom inte är proportionerligt. Staterna behöver säkerställa att andra insatser, inklusive materiellt stöd, i första hand kommer i fråga. Med hän-

visning till att barn som lever i fattigdom löper högre risk att fara illa är det därmed nödvändigt att rikta särskilda ekonomiska och materiella insatser mot denna grupp. Detta kan också sägas vara en följd av kravet i barnkonventionens artikel 2 där icke-diskrimineringsprincipen stadgas, att *alla* barns rättigheter ska förverkligas, utan åtskillnad av något slag (Leviner, 2018).

Förhållandet mellan ekonomiskt bistånd och den sociala barnvården enligt svensk rätt

Helhetssyn och förebyggande arbete som utgångspunkt för socialtjänstens arbete

Socialtjänstlagen innehåller regler om såväl helhetssyn som förebyggande arbete som skulle kunna fungera som en garant för att barnfamiljers behov tillgodoses i linje med Europadomstolens och Barnrättskommitténs uttalanden. Det förebyggande arbetet, särskilt vad gäller barn och unga, framgår av bland annat 5 kap. 1 § socialtjänstlagen. Enligt bestämmelsen ska socialnämnden bland annat verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden och bedriva såväl uppsökande verksamhet som annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa. Det förebyggande arbetet framhävs ännu mer i det förslag om ny socialtjänstlag som förväntas träda i kraft den 1 juli 2025 (SOU 2020:47; Regeringen, 2024). Förebyggande arbete är förstås viktigt, men det kan konstateras att vare sig den nu gällande socialtjänstlagen eller den föreslagna nya lagen anger specifikt ansvar för att säkerställa att barn inte far illa till följd av fattigdom.

Vad gäller helhetssyn framgår av förarbetena att ett syfte med införandet av socialtjänstlagen från 1980 var att komma bort från det ”symptomtänkande” som hade gällt enligt de tidigare sociala lagarna, det vill säga socialhjälpslagen, barnvårdslagen, nykterhetsvårdslagen och barnomsorgslagen (prop. 1979/80:1, s. 207). Helhetssyn innebär att enskildas eller en grups sociala situation och de problem som den enskilde eller gruppen upplever ska ses i förhållande till hela den sociala miljön. Socialtjänsten ska, enligt förarbetena, också sträva efter att finna samlade lösningar för den enskildes eller gruppens totala situation (ibid. s. 207–208; prop. 2000/01:80, s. 81). Helhetssynen avspeglas även i utformningen av biståndsrätten i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Av bestämmelsen följer att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras skälig levnadsnivå och biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Utgångspunkten är att en individuell behovsprövning enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen alltid ska göras

där hela den enskildes behov och sociala situation ska ligga till grund för ett beslut om bistånd.

Ökad precisering och specialisering på bekostnad av helhetssyn

Trots betonandet av helhetssyn har regleringen av socialtjänsten preciserats i olika riktningar. Ett område där såväl lagstiftningen som rättspraxis inneburit en precisering är krav och villkor som ställs för att enskilda ska ha rätt till ekonomiskt bistånd. I 4 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen har det bland annat preciserats att den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande, i vilket ingår att vid behov delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande. Vad som är godtagbara skäl har traditionellt handlat om situationer där det för den enskilde finns sociala eller hälsomässiga skäl som talar emot att denne ska söka heltidsarbete. Enligt förarbetena kan även sjukdom i familjen eller andra trängande familjeangelägenheter utgöra godtagbara skäl (prop. 2015/16:136, s. 18–26 och 28; prop. 2020/21:55, s. 12). Barnets bästa ska enligt 1 kap. 2 § socialtjänstlagen särskilt beaktas vid alla åtgärder som rör barn, och av förarbetena framgår att barnets bästa behöver beaktas vid prövningen av om godtagbara skäl föreligger (ibid.). Rådande tolkning av socialtjänstlagen innebär dock inte att barnets rättigheter eller behov trumfar kraven och villkoren riktade mot föräldrarna.

Därutöver har rätten till försörjningsstöd varit föremål för en rad avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen vilket ytterligare bidragit till att precisera den rättsliga prövningen av ekonomiskt bistånd, främst genom förtydligande om vilka krav och villkor som kan ställas på att enskilda strävar efter att bli självförsörjande (RÅ 1987 ref. 167; RÅ 1991 not 326; RÅ 1994 ref. 50; RÅ 1997 ref. 2; RÅ 2000 ref. 37; RÅ 2009 ref. 103; HFD 2011 ref. 49; HFD 2017 ref. 51; HFD 2020 ref. 46). Högsta förvaltningsdomstolen har därtill bedömt att människor som nekats uppehållstillstånd men som fortsätter att vistas i Sverige och undviker verkställighet av ett avvisningsbeslut inte har rätt till försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen (HFD 2017 ref. 33).

Även den sociala barnavården har reformerats återkommande och preciserats allt mer. Dessa förändringar kan i hög grad beskrivas som att arbetet med att utreda barn och ungas behov av stöd och skydd har kommit att bli ”en särskild gren” av socialtjänsten genom att särskilda principer och befogenheter när det gäller just utredningar av barn och unga lagts till (Bergmark & Lundström, 2007; Grell, 2016; Steive m.fl., 2023). Exempelvis har en särskild bestämmelse i 11 kap. 2 § socialtjänstlagen införts som enbart handlar om utredningar av om socialtjänsten behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd. Därutöver infördes principen om barnets bästa i slutet av 1990-

talet samt barns rätt till delaktighet år 2013 (prop. 1996/97:124; prop. 2012/13:10). Dessa bestämmelser har ändrats åtskilliga gånger sedan dess (SOU 2023: 40; prop. 2012/13:10).

Denna precisering och specialisering innebär en inskränkning av den helhetssyn som enligt grundprinciperna i socialtjänstlagen ska prägla det sociala arbetet. Den svenska regleringen saknar därmed det tydliga fokus och krav på den helhetsbedömning som krävs i ljuset av Europadomstolens praxis och Barnrättskommitténs allmänna kommentarer som beskrivits ovan. Detta innebär en risk för problematiska ”stuprör” inom socialtjänsten med följderna att helhetssynen, som ligger i linje med vad som ovan sagts om barnets rättigheter, riskerar att inte blir verklighet. Exempelvis innebär kravet på att enskilda (vuxna) ska stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd att barns eventuella behov riskerar att inte tillgodoses om barnets föräldrar eller vårdnadshavare inte uppfyller dessa krav. Barnets bästa ska visserligen särskilt beaktas, men i rättspraxis har barns behov inte ”trumfat” de villkor som riktas mot barnets föräldrar eller vårdnadshavare (Holappa & Leviner, 2022). Om socialtjänsten i enlighet med hur regleringen har tolkats därmed inte kan tillgodosätta barnets behov av försörjning genom ekonomiskt bistånd, finns det då en risk för att barn i stället omhändertas till följd av fattigdom? I ljuset av att barn riskerar att inte få sina behov och rättigheter tillgodosedda genom ekonomiskt bistånd analyseras i nästa avsnitt om det finns rättsliga förutsättningar för att omhänderta barn för vård enligt LVU.

Finns det förutsättningar att omhänderta barn med stöd av LVU på grund av ekonomisk utsatthet?

Huvudregeln är att socialtjänstens utredningar och insatser ska ske i samförstånd och med samtycke av både vårdnadshavare och barn över 15 år. Om omständigheterna kring barn och unga är mycket allvarliga kan dock socialtjänsten ingripa mot vårdnadshavares och äldre barns vilja för att ge behövligt stöd och skydd. Förutsättningarna för sådana tvångsåtgärder kan bli aktuella i två huvudtyperfall – på grund av brister i barns hemmiljöer och/eller på grund av barns och ungas egna destruktiva beteende (2–3 §§ LVU).

När det gäller brister i barns hemmiljö, som skulle kunna inkludera risk för barnet på grund av föräldrars ekonomiska situation, anges i 2 § LVU att omhändertagande kan ske om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. I förarbeten har det tydliggjorts att tvångsomhändertaganden inte får genomföras utan tungt vägande skäl och i rättspraxis specificeras att risken inte får vara hypotetisk eller alltför avlägsen i tid (prop.

1989/90:28, s. 62; RÅ 1995 ref. 46; RÅ 1996 ref. 64; RÅ 2009 ref. 64). En förutsättning är också att det *inte* går att nå samförstånd kring vilka insatser som krävs, eller med andra ord, möjligheten till frivilliga insatser ska vara uttömda. Ingripande med stöd av LVU kräver också enligt 1 § att det kan visas att insatserna är till barns bästa, vilket inkluderar en bedömning av barns egen inställning och synpunkter.

Vad som menas med brister i omsorgen – som ligger närmast till hands i fråga om konsekvenser av ekonomisk utsatthet – regleras inte närmare i 2 § LVU. Detta har dock i någon mån förtydligats i förarbeten. I propositionen som låg till grund för 1980 års socialtjänstlag anges att med brister i omsorgen avses situationer då barnet inte får tillräcklig omvårdnad i sitt hem eller utsätts för en behandling som innebär fara för den psykiska eller fysiska hälsan, eller den sociala utvecklingen (prop. 1979/80:1, s. 581). Detta kompletterades senare i propositionen som låg till grund för införandet av LVU 1990 med några mer specifika exemplifieringar som också återfinns i Socialstyrelsens (2023) handbok om LVU. Det kan dock konstateras att oförmåga att försörja barnet eller fattigdom inte nämns specifikt som del i vad som kan inkluderas i rekvisitet brister i omsorgen vare sig i förarbeten eller i denna handbok. Det som möjligen skulle kunna inkludera konsekvenser av ekonomisk utsatthet är det som specificeras om vanvård, ”t.ex. att barnet allvarligt missköts i fråga om hygien, kläder eller mat eller att den materiella omsorgen om barnet brister så allvarligt att barnets hälsa äventyras” eller beskrivning av situationer där ”föräldrar placerar barnet i en miljö som innebär en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas” samt ”att föräldrarna överlåter ansvaret för barnet på andra personer som inte kan tillförsäkra barnet en trygg uppväxtmiljö” (Socialstyrelsen, 2023, s. 76; prop. 1989/90:28, s. 65 och 107–108).

Ett viktigt uttalande i propositionen som låg till grund för införandet av LVU i detta avseende är dock betonandet av att det väsentliga när socialtjänsten ska bedöma om förutsättningar för omhändertagande är uppfyllda är följderna som problemen för med sig för barnet, inte problemen hos föräldrarna i sig (prop. 1989/90:28, s. 65 och 107–108). I linje med uttalandet bör fattigdom, som kan utgöra ”ett problem hos föräldrarna”, innebära att omhändertagande *inte* kan komma i fråga. Det är dock inte uteslutet att fattigdom, eller problem till följd av fattigdom, kan ses som en del av brister i omsorgen, men något tydliggörande om detta görs inte i vare sig LVU, dess förarbeten eller i Socialstyrelsens handbok.

Inte heller har Högsta förvaltningsdomstolen i sin praxis tydliggjort om fattigdom och de negativa konsekvenser som kan följa för barn kan tolkas in i rekvisitet brister i omsorgen och därmed föranleda omhändertagande med stöd av lagen. Viss ledning, men inte någon tydlig sådan, ges i två mål från 1990-talet som ändå har viss relevans i

fråga om vilka typer av brister som kan utgöra brister i omsorgen.⁶ I RÅ 1992 ref. 6 var frågan om situationen var tillräckligt allvarlig för att besluta om tvångsomhändertagande av en tvåårig flicka. Bristerna handlade huvudsakligen om en förälders aggressiva beteende mot andra och brister i psykisk och fysisk omsorg om barnet, men det framgår också som en del i socialtjänstens beskrivning att mamman behövde ekonomiskt bistånd samt stöd för att hushålla med pengar. Högsta förvaltningsdomstolens bedömning var dock att de brister som påtalats *inte* var av så allvarlig karaktär att vård med stöd av LVU skulle beredas. Mammans problem att försörja sig och sin dotter utgjorde inte enligt domstolens bedömning, inte heller tillsammans med övriga brister i omsorgen, skäl för omhändertagande. Huruvida just mammans ekonomiska problem skulle kunna inkluderas i rekvisitet brister i omsorgen diskuterades inte.

I RÅ 1999 not 83 utvecklade Högsta förvaltningsdomstolen vad vanvård som en del av brister i omsorgen kan utgöra. Målet handlade om en nioårig flicka som levde tillsammans med sin pappa i en miljö som enligt vad som framhålls i domen präglades av smuts, förfall, mögelskador samt avsaknad av ordentliga hygienutrymmen och uppvärmningsmöjligheter. Det beskrivs i domen att pappan var en särpling utan socialt umgänge som levde utanför samhället. Flickan uppvisade enligt förskolan ett problematiskt beteende och var smutsig, ovårdad och dåligt klädd. Sammantaget bedömde Högsta förvaltningsdomstolen att pappan brustit i omsorgen genom att ha vanvårdat flickan samt brustit i den materiella omsorgen och eftersatt hennes psykiska och känslomässiga behov. Inte heller i detta fall kommenteras eller behandlas frågan om pappans ekonomiska situation i sig kan vara skäl för omhändertagande specifikt.

Som framgår kan det konstateras att rättskällorna enhetligt ger uttryck för att föräldrars situation och eventuella problem *i sig* inte är skäl för vård enligt LVU. Det väsentliga är enligt rättskällorna om föräldrars problem för med sig en påtaglig risk för barnet. Det får inte röra sig om enbart en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling (prop. 1989/90:28, s. 62). Det talar för att fattigdom *i sig* inte kan utgöra grund för omhändertaganden med stöd av LVU. Samtidigt kan rekvisitet brister i omsorgen enligt förarbetena innefatta vanvård som kan bero på materiella brister såsom misskötsel i fråga om hygien, kläder eller mat. Regelverket som helhet säkerställer inte att problem som fattigdom för med sig inte ligger till grund för omhändertagande av barn, trots att barnets behov skulle kunna tillgodoses genom ekonomiskt bistånd. Annorlunda uttryckt kan det inte uteslutas att barn vårdas med stöd av LVU trots att

6 Frågan om hur extensiv tolkning av lagens lydelse och förarbeten som socialtjänst och domstolar kan göra har behandlats av Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2024 ref. 3; HFD 2015 ref. 7; HFD 2015 ref. 42; RÅ 2010 ref. 24; RÅ 2000 ref. 33). Någon tydlig linje i fråga om hur extensiv eller restriktiv tolkningen och tillämpningen av lagens rekvisit bör vara finns dock inte.

de brister i omsorgen som ligger till grund för omhändertagandet skulle kunna avhjälpas genom ekonomiskt bistånd. Huruvida så är fallet, och att fattigdom och de risker för barn som detta kan medföra i praktiken ”skrivs om” till brister i omsorgen vet vi inte (jfr Saar-Heiman & Gupta, 2020). Detta skulle, som kommer att diskuteras i nästa avsnitt, behöva undersökas empiriskt, inte minst i en tid när krav och villkor för att få ekonomiskt bistånd föreslås skärpas och när det också finns förslag om att tydligare än nu utesluta vissa grupper från sådant stöd.

Avslutning

I den här artikeln har den rättsliga regleringen av samhällets yttersta ansvar med fokus på hur barnfattigdom bör hanteras inom den sociala barnvården undersökts. Av såväl Europadomstolens praxis som vägledande uttalanden från FN:s barnrättskommitté framgår att såväl rätten till privat- och familjeliv som barns rätt till skälig levnadsstandard och skydd från att fara illa innebär att omhändertaganden av barn med tvång – förutom att ha stöd i lag – behöver vara proportionerliga. Tvångsomhändertaganden ska endast ske om stöd och hjälp, inklusive ekonomiskt och materiellt stöd, på frivillig väg inte kan säkerställa barn behövligt stöd och skydd. Barnrättskommittén och Europadomstolen har också tydliggjort att fattigdom behöver motverkas och att omhändertaganden på grund av fattigdom inte är proportionerligt.

Det som tolkningen av barnets rättigheter enligt ovan ger uttryck för kan sägas ligga i linje med huvuddragen i det svenska välfärdssystemet, i alla fall tankegångar om hur detta system idealt ska fungera. En rimlig utgångspunkt för det yttersta skydds nätet vore att barns behov som grundar sig i en familjs ekonomiska situation bör tillgodoses genom ekonomiskt eller materiellt bistånd enligt socialtjänstlagen. Möjligheten att få ekonomiskt bistånd är dock inte kravlös utan förenad med långtgående villkor. Barnets bästa ska enligt 1 kap. 2 § socialtjänstlagen visserligen beaktas i biståndsprövningen, men barnets behov och rättigheter har hittills inte, vare sig i lagstiftning eller rättspraxis, ”trumfat” krav och villkor riktade mot barnets föräldrar. Till detta kommer att vissa barn, exempelvis barn till så kallat papperslösa föräldrar, inte har rätt till ekonomiskt bistånd överhuvudtaget. Vi menar att en sådan tolkning och tillämpning kan ifrågasättas med hänvisning till både Europakonventionen och barnkonventionen. En fråga som aktualiseras av den rådande problematiska tolkningen av rättsläget är vad som händer när föräldrar inte uppfyller de villkor som ställs och därmed inte anses berättigade till ekonomiskt stöd och att det innebär att barn i hushället har behov av bistånd för att få sin rätt till skälig levnadsstandard tillgodosedd.

Vår undersökning av LVU och tillhörande rättskällor visar att det inte finns rättsligt stöd för att omhänderta barn enbart på grund av fattigdom eller ekonomisk utsatthet och sådana placeringar utgör som sagt också oproportionerliga inskränkningar av

barnets rättigheter enligt Europakonventionen och barnkonventionen. Även om fattigdom i sig därmed inte ska kunna utgöra grund för omhändertagande av barn enligt LVU finns det oklarheter när det gäller hur socialtjänsten ska hantera barnfattigdom. Eftersom barns behov enligt den tolkning och tillämpning som görs i dag inte trumfar de villkor som riktas mot vårdnadshavare som söker ekonomiskt bistånd väcks frågor om det ändå finns en risk för att omhändertaganden i praktiken blir "lösningen" på ett problem som skulle ha kunnat hanteras på ett annat sätt. Det kan vara så att utsatthet på grund av fattigdom osynliggörs när helhetssyn på en familjs problembild saknas och att den ekonomiska utsattheten skrivs om till andra omsorgsbrister som skulle kunna åtgärdas med andra typer av stöd än de som den sociala barnvården erbjuder. Helt klart är att vi vet för lite om hur fattigdom hanteras inom den svenska sociala barnvården och här skulle ytterligare empiriskt inriktade studier som undersöker den faktiska tillämpningen i både socialtjänst och förvaltningsdomstolar vara välkommet.

Vi menar att det finns rättsliga skäl till att ifrågasätta den nu rådande synen på att barns rätt till skälig levnadsstandard kan villkoras. Som nämnts ovan ska rättstillämpare utreda och beakta vad som är barnets bästa, och i denna bedömning ta hänsyn till samtliga konventionens artiklar inklusive artikel 27 och rätten till skälig levnadsstandard. Viktigt att betona är också att Sverige genom konventionens artikel 2 har ett ansvar att realisera rättigheterna i konventionen för *alla* barn, utan åtskillnad av något slag, det vill säga barn som vistas i Sverige får inte diskrimineras.

Oaktat att vi menar att det finns grund och skäl att ifrågasätta oproportionerligt villkorande av ekonomiskt bistånd för barnfamiljer och tolka och tillämpa gällande rätt på ett annat sätt än i dag, finns det skäl att föreslå vissa tydliggöranden och förändringar av den rättsliga regleringen. För detta talar vad som framgått av den undersökning av rättskällorna som gjorts inom ramen för denna studie, men också den kunskap som finns genom forskning som visat att insatser som stöttar familjer ekonomiskt leder till färre barnavårdsanmälningar (Maguire-Jack m.fl., 2021; Raissian & Bullinger, 2017). En möjlighet vore att förtydliga hur barnets behov i enlighet med principen om barnets bästa och helhetssyn på barns rättigheter ska beaktas vid bedömning av rätten till ekonomiskt bistånd. Enligt socialtjänstlagen bör exempelvis krav på att stå till arbetsmarknadens förfogande inte ställas om det finns godtagbara skäl för att inte göra det. Om barn riskerar att fara illa till följd av sådana villkor talar Barnrättskommittén och Europadomstolens tolkning av barnets rättigheter för att sådana krav är orimliga och orättfärdiga.

Inspiration till hur svensk lagstiftning kan och bör reformeras i detta avseende finns att hämta från Finland. Av 35 § i den finska barnskyddslagen (417/2007) framgår att när behovet av barnskydd i väsentlig mån beror på otillräcklig försörjning, bristfälliga boendeförhållanden eller avsaknad av bostad eller när dessa omständigheter utgör ett

väsentligt hinder för barnets och familjens rehabilitering, ska välfärdsområdet utan dröjsmål ordna tillräckligt ekonomiskt stöd. I samarbete med kommunen ska man också avhjälpa bristerna i boendeförhållandena eller ordna en bostad som motsvarar behovet. Någon motsvarighet till den bestämmelsen saknas som visats i Sverige, men det finns som sagt skäl att överväga om ett liknande stadgande bör införas i vår socialtjänstlag. Det är inte minst önskvärt mot bakgrund av att en begränsning av rätten till ekonomiskt bistånd i den grad att barn far illa på grund av fattigdom innebär oproportionerliga inskränkningar av både barnets rätt till skydd från att fara illa och till skydd för privat- och familjelivet.

Utvecklingen tycks dock gå i motsatt riktning – inte minst i ljuset av förslag om exempelvis bidragstak, förbud för kommuner att ge ekonomiskt bistånd till papperslösa samt sanktioner mot föräldrar som inte tackar ja till insatser som socialtjänsten anser att barn och unga behöver i form av indragna barnbidrag och diskvalificering från ekonomiskt bistånd som regeringen flaggat för (Dir. 2023:70; Dir. 2022:124; Regeringskansliet, 2022; Regeringskansliet, 2023). Om de här förslagen genomförs skulle tillgången till ekonomiskt bistånd för barnfamiljer ytterligare begränsas och villkoras, vilket i sin tur kan öka den risk för att barn omhändertas till följd av fattigdom som vi här har identifierat. Ur ett större samhällsligt perspektiv väcker studiens slutsatser också frågan om hur fattigdom som ett strukturellt problem bör motverkas. Förslag om sådana lösningar faller utanför syftet med artikeln, men att motverka barnfattigdom är angeläget, inte minst i ljuset av krav på likabehandling och icke-diskriminering – och rättigheter på lika villkor för *alla* barn.

Referenser

- Barnskyddslag* (417/2007). Finland.
- Bergmark, Å. & Lundström, T. (2007) Unitarian ideals and professional diversity in social work practice: the case of Sweden. *European Journal of Social Work*, 10(1): 55–72. [https://doi.org/10.1080/13691450601143658].
- Bywaters, P., Bunting, L., Davidson, G., Hanratty, J., Mason, W., McCartan, C. & Steils, N. (2016) *The relationship between poverty, child abuse and neglect: an evidence review*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Chandler, C.E., Austin, A.E. & Shanahan, M.E. (2022) Association of housing stress with child maltreatment: a systematic review. *Trauma, Violence & Abuse*, 23(2): 639–659.
- Dir. 2022:124 *Öka drivkrafter och möjligheter till arbete i försörjningsstödet och bryta långvarigt biståndsmottagande*.
- Dir. 2023:70 *Tilläggsdirektiv till Utredningen om drivkrafter och möjligheter i försörjningsstödet*.
- Europadomstolens dom E m.fl. mot Förenade Konungariket, appl. no. 33218/96, den 26 november 2002.
- Europadomstolens dom Gnahoré mot Frankrike, appl. no. 40031/98, den 19 september 2000.
- Europadomstolens dom Jovanovic mot Sverige, appl. no. 10592/12, den 22 oktober 2015.
- Europadomstolens dom Kutzner mot Tyskland, appl. no. 46544/99, den 26 februari 2002.
- Europadomstolens dom R.M.S mot Spanien, appl. no. 28775/12, den 18 juni 2013.
- Europadomstolens dom Strand Lobben och andra mot Norge, appl. no. 37283/13, den 10 september 2019.
- Europadomstolens dom W. v. mot Förenade Konungariket, appl. no. 9749/82, den 8 juli 1987.
- Europadomstolens dom Z m.fl. mot Förenade Konungariket, appl. no. 29392/95, den 10 maj 2001.
- EU *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* (Europakonventionen).
- Fernqvist, S., Flinkfeldt, M., Näsman, E. & Ponton von Gerber, C. (2020) *Barnfattigdom: barnfamiljers och professionellas perspektiv* (2 uppl.) Malmö: Gleerups.
- FN:s kommitté för barnets rättigheter (2011) *Allmän kommentar nummer 13. Barnets rätt till frihet från alla former av våld*. CRC/C/GC/13.
- FN:s kommitté för barnets rättigheter (2013) *Allmänna kommentar nr 14. Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*. CRC/C/GC/14.
- FN:s kommitté för barnets rättigheter och FN:s kommitté för skydd av migrantarbetare och deras familjers rättigheter (2017) *Gemensam allmän kommentar nr 4 respektive nr 22. Om staternas skyldigheter rörande barns mänskliga rättigheter inom ramen för internationell migration i ursprungs-, transit-, destinations- och återvändandeländer*. CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.
- Fong, K. (2017) Child welfare involvement and contexts of poverty: the role of parental adversities, social networks, and social services. *Children and Youth Services Review*, 72: 5–13.
- Grell, P. (2016) *Komplexa behov eller komplexa organisationer? Konsekvenser av specialiserad individ- och familjeomsorg ur ett klientperspektiv*. Diss. Umeå universitet.
- HFD 2011 ref. 49.
- HFD 2015 ref. 42.
- HFD 2015 ref. 7.
- HFD 2017 ref. 33.
- HFD 2017 ref. 51.
- HFD 2020 ref. 46.

HFD 2024 ref. 3.

- Hjertstedt, M. (2019) Beskrivningar av rättsdogmatisk metod: om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt. I: R. Mannelqvist, S. Ingmanson, C. Ulander-Wänman (red.) *Festskrift till Örjan Edström*, s. 165–173. Juridiska institutionen, Umeå universitet.
- Holappa, T. (2020) Barns rätt till social trygghet och skälig levnadsstandard. I: K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.) *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Holappa, T. & Leviner, P. (2022) Barns villkorade rätt till skälig levnadsstandard: om rättsligt osynliggörande av barn i ärenden om ekonomiskt bistånd. *Förvaltningsrättslig tidskrift*, (2): 239–263.
- Kjellbom, P. & Lundberg, A. (2018) Olika rättsliga rum för en skälig levnadsnivå? En rättskartografisk analys av SoL och LMA i domstolspraktiken. *Nordisk socialrättslig tidskrift*, (17–18): 39–71.
- Lavin, R. (1989) Är den förvaltningsrättsliga forskningen rättsdogmatisk? *Förvaltningsrättslig tidskrift*, (3): 115–129.
- Leviner, P. (2018) Våra barn och andras ungar: om solidaritet och (o)likabehandling av barn i det svenska välfärdssystemet. I: T. Erhag, P. Leviner & A-S. Lind (red.) *Socialrätt under omvandling: om solidaritetens och välfärdsstatens gränser*, Stockholm: Liber förlag.
- Leviner, P. (2019) Barnrätt: ett rättsvetenskapligt ämne, tema eller perspektiv? I: *Festskrift till Wiweka Warnling-Conradson*. Stockholm: Jure förlag.
- Leviner, P. (2024) Barns rättigheter i 2020-talets Sverige: ansvar, utmaningar och möjligheter efter barnkonventionens inkorporering. *Förvaltningsrättslig tidskrift*, (1): 21–41.
- Lundström, T. & Sallnäs, M. (2017) Den sociala barnvården och dess klienter. I: H. Swärd (red.) *Den kantstötta välfärden*. Lund: Studentlitteratur.
- Maguire-Jack, K., Johnson-Motoyama, M. & Parmenter, S. (2022) A scoping review of economic supports for working parents: the relationship of TANF, child care subsidy, SNAP, and EITC to child maltreatment. *Aggression and Violent Behavior*, 65, 101639.
- Näsman, E. (2019) Barnperspektiv på ekonomiskt bistånd. I: T. Hjort (red.) *Det yttersta skydds nätet: om arbete med socialbidrag*. Lund: Studentlitteratur.
- Peczenik, A. (1995) *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Fritze.
- Pelton, L.H. (2015) The continuing role of material factors in child maltreatment and placement. *Child Abuse & Neglect*, 41: 30–39.
- Prop. 1979/80:1. *Om socialtjänsten*.
- Prop. 1989/90:28. *Om vård i vissa fall av barn och ungdomar*.
- Prop. 1996/97:124. *Ändring i socialtjänstlagen*.
- Prop. 2000/01:80. *Ny socialtjänstlag m.m.*
- Prop. 2012/13:10. *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*.
- Prop. 2015/16:136. *Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd*.
- Prop. 2020/21:55. *Språkplikt: deltagande i vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) för rätt till försörjningsstöd*.
- Pålsson, D. & Wiklund, S. (2020) Barn i ekonomisk utsatthet: om barnperspektiv och ekonomiskt bistånd. I: L. Bruno & Z. Becevic (red.) *Barn & unga i utsatta livssituationer: perspektiv från forskning och praktik*. Stockholm: Liber.
- Raissan, K.M. & Bullinger, L.R. (2017) Money matters: does the minimum wage affect child maltreatment rates? *Children and Youth Services Review*, 72: 60–70.
- Regeringen (2024) *Lagrådsremiss En förebyggande socialtjänstlag: för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter*.

- Regeringskansliet (2022) *Uppdragsbeskrivning om öppna insatser utan samtycke till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga*. (S 2022:D).
- Regeringskansliet (2023) *Tilläggsuppdrag till Utredningen om öppna insatser utan samtycke till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga*. (S 2022:D).
- RÅ 1987 ref. 167.
- RÅ 1991 not 326.
- RÅ 1992 ref. 6.
- RÅ 1994 ref. 50.
- RÅ 1995 ref. 46.
- RÅ 1996 ref. 64.
- RÅ 1997 ref. 2.
- RÅ 1999 not 83.
- RÅ 2000 ref. 33.
- RÅ 2000 ref. 37.
- RÅ 2009 ref. 103.
- RÅ 2009 ref. 64.
- RÅ 2010 ref. 24.
- Rädda Barnen (2021) *Barnfattigdom i Sverige: årsrapport 2021*.
- Rädda Barnen (2024) *"Missing out": barns och ungas erfarenheter av ekonomiska svårigheter*.
- Saar-Heiman, Y. & Gupta, A. (2020) The poverty-aware paradigm for child protection: a critical framework for policy and practice. *The British Journal of Social Work*, 50(4): 1167–1184.
- SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga* (LVU).
- SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*.
- SFS 2018:1197 *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter* (barnkonventionen).
- Skinner, G.C., Bywaters, P.W. & Kennedy, E. (2023) A review of the relationship between poverty and child abuse and neglect: insights from scoping reviews, systematic reviews and meta analyses. *Child Abuse Review*, 32(2): e2795.
- Socialstyrelsen (2023) *LVU: handbok för socialtjänsten*.
- Socialstyrelsen (2024) *Socialtjänstens placeringar av barn och unga med svensk och utländsk bakgrund: registerstudie av placeringar 1991–2022*.
- Sormunen, M. (2020) Understanding the best interests of the child as a procedural obligation: the example of the European Court of Human Rights. *Human Rights Law Review*, 20(4): 745–768.
- SOU 2020:47 *Hållbar socialtjänst: en ny socialtjänstlag*.
- SOU 2023:40 *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen*.
- Steive, K., Tham, P., Wiklund, S., Grell, P. & Kåreholt, I. (2023) Social work in an assembly line? The development of specialisation in child welfare and further internal division of work between 2003 and 2018. *European Journal of Social Work*, 1–14.
- Vandenhoe, W., Desmet, E., Reynaert, D. & Lembrechts, S. (red.) (2015) *Handbook of children's rights studies*. Routledge International.
- Åhman, K. (2020) Från folkrätt till svensk rätt. I: K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.) *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*. Stockholm: Norstedts Juridik.